



ORMER

Ortadoğu Enstitüsü

معهد الشرق الأوسط

Middle East Institute

پژوهشگاه خاورمیانه

- Körfez Dosyası
- Fas Dosyası
- Libya Dosyası
- Mısır Dosyası
- İnan Dosyası
- Avrupa ve Ortadoğu Dosyası
- Cezayir Dosyası
- Doğu Asya - Orta Doğu Dosyası
- Filistin Dosyası
- Lübnan Dosyası
- Tunus Dosyası
- Güvenlik Dosyası

SAÜ

Ortadoğu Enstitüsü

Gündem Notları

Haziran&Temmuz, 2022



SAKARYA

ÜNİVERSİTESİ

ÖNSÖZ

Sakarya Üniversitesi Ortadoğu Enstitüsü olarak aylık yaptığımız gündem toplantılarını metne döküp yayınlamaya devam ediyoruz. Bu yeni gündem bültenlerinde bölgeyi uzun süredir takip eden araştırmacılarımızın gündemdeki en önemli meseleleri kısaca özetleyip analize dönüştürdüğü kısa dosyalar bulacaksınız. Öte yandan bülten içerisinde Ortadoğu'nun en önemli gelişmelerini Suriye, Irak, Suudi Arabistan gibi ülke bazlı, güvenlik, İslami hareketler, Asya-Pasifik ülkelerinin bölge ile ilişkileri gibi tematik başlıklar altında inceleme şansınız olacak.

Körfez Dosyası

Arş. Gör. Mehmet Rakipoğlu- Arş. Gör. Rumeysa Ayverdi

ABD Başkanı Joe Biden'ın Temmuz ayında Suudi Arabistan'a ziyaret gerçekleştirmesi beklenmekteydi, bu ziyaretin gerçekleşip gerçekleşmeyeceği uzunca tartışıldı. Bu konu Veliht Prens Muhammet bin Selman'ın bölgede haziran ayı boyunca gerçekleştirdiği ziyaretlerde de gündemde oldu. Veliht Prens Selman ilk ziyaretini 2013'ten beri bölgesel krizlerde ve politikalarında ortak hareket ettiği Mısır'a gerçekleştirdi. Ziyaretinde Mısır Cumhurbaşkanı Abdul Fettah el- Sisi ile bir araya geldi. Cumhurbaşkanı el-Sisi ise ziyarete dair değerlendirmesinde Mısır'ın ulusal güvenliğinin Basra Körfezi bölgesinden geçtiğini belirtti. Özellikle 2013'ten sonra Suudi Arabistan ve BAE'nin ekonomik yardımları ve siyasi desteğiyle iktidarını sürdürmekteydi. Ziyaret sonrası iki ülke arasında 7,7 milyar doları bulan ekonomi ve ticaret anlaşması yapıldığı belirtildi. Muhammet bin Selman'ın ikinci ziyareti Ürdün'e oldu. Ürdün Kralı ile görüşen MbS'nin Ürdün'de de ekonomik yatırımlar yapması gündeme alındı. Son olarak Türkiye'yi ziyaret eden Muhammet bin Selman, Cumhurbaşkanı Erdoğan ile bir araya geldi. 2018'den bu yana Türkiye'ye ilk kez gelen Veliht Prens iki ülke arasındaki ilişkileri geliştirmeye odaklanacağı vurgulandı. İkili ilişkileri geliştirme, enerji, savunma gibi alanlarda ortak yatırım adımları atılması bekleniyor.

Bölgede karşılıklı ziyaretlerini sıklaştırarak ilişkilerini geliştiren diğer ülkeler ise BAE ve İsrail'dir. Haziran ayı içerisinde BAE Devlet Başkanı Şeyh Muhammet bin Zayid al Nahyan'ın İsrail Başbakanı Naftali Bennet'i ağırladı. 2020 yılından bu yana İsrail'le diplomatik ilişkiler kuran ve bu açıdan dikkatleri üzerine toplayan BAE, İsrail ve Dubaili yatırımcılar arasındaki ticareti arttırmak adına Tel Aviv'de bir temsilcilik ofisi açmayı planladığını duyurdu. Temsilcilik açma kararı Duabi Chambers CEO'su Hamad Buamim, İsrail Sanayi ve Ekonomi Bakanı Orna Barbivay ve İsrail'in BAE Büyükelçisi Amir Hayek arasında gerçekleşen toplantıdan sonra duyuruldu. İki ülke arasındaki petrol dışı ticaretin 10 milyar dolara ulaşması adına çalışıldığı belirtildi.

Körfez ülkelerinden Umman ise bir süredir yapılan karşılıklı ziyaretlerle Avrupa Birliği ülkeleriyle ilişkilerini yeni bir zemine taşımak istemektedir. Karşılıklı ziyaret sayısındaki artışta da kendi belli eden bu durum özellikle Umman ve AB Arasında ikili ilişkileri geliştirmek adına yapılan üçüncü siyasi danışma toplantısında göstermiştir. Konuşulan konulardan ilki Umman vatandaşlarının Avrupa seyahatlerinde vize muafiyeti elde etmesi olmuştur. KİK ülkeleri arasında AB ile 2015'te yapılan anlaşmaya göre kısa dönemli ziyaretlerde BAE vatandaşlarının Schengen vizesine başvurmaları gerekmiyor. Benzer şekilde vize ayrıcalığı elde etmek için yakın zamanda Kuveyt ve Katar'da başvurularda bulundu. Umman'da görüşmede bu konuyu gündeme getirdi. Her ne kadar KİK vatandaşları için Schengen vizesi başvurularının onaylanması kolay ve hızlı olsa da AB'ye vizesiz geçiş KİK ülkeleri açısından önemli bir gündem maddesi olmaktadır.

Diğer taraftan iki aya yakın süredir ateşkesin devam ettiği Yemen'de öne çıkan aktörlerden birisi Kuveyt oldu. Yemen'den Kuveyt'e yapılan ziyaretler sonrasında iki ülke arasındaki tarihi bağlar vurgulanarak, Kuveyt'in Yemen barışını sağlamada BM ile hareket ettiğini ve savaşın son bulması konusunda Yemen'in yanında yer alınacağını belirtti. Benzer şekilde BM Genel Sekreteri Antonio Guterres, BM Yemen Özel Temsilcisi Hans

Grunberg ve Umman'ın BM'deki temsilcisi Muhammed Awad al-Hasan arasında Yemen'de güvenliğin ve istikrarın sağlanması adına bir görüşme yapıldı. Benzer çerçevede bir başka toplantı da Umman Dışişleri Bakanı Sayyid Badr bin Hamad al-Busaidi ile yapıldı. Görüşmede ateşkesin uzatılmasının ve görüşmelerin devamını sağlamanın yolları konuşuldu. Yemen'le ilgili barış çalışmaları BM ile masada olan Umman'ın Yemen'de barışın sağlanması adına çabaları BM tarafından takdir edilmekte olduğu açıklandı.

Mısır Dosyası

Arş. Gör. Ayşe Hazar

Mısır Haziran ayı içerisinde birçok alanda işbirliği anlaşmasına imza attı:

Mısır'ın Haziran gündemi ekonomi, ticaret, enerji, eğitim vb. alanlarda farklı ülkelerle imzaladığı çeşitli işbirliği anlaşmaları ile doluydu. Suudi Arabistan Velihaht Prensi Muhammed bin Selman'ın 20 Haziran'da Mısır'a gerçekleştirdiği ziyaret sırasında imzalanan işbirliği anlaşmaları bu bağlamda en önemli gelişmelerdendi. Suudi Arabistan Ticaret Bakanı Dr. Macid el-Kasabi ve Suudi Arabistan Yatırım Bakanlığının açıklamalarına göre bu ziyaret sırasında iki ülke arasında enerji, altyapı ve siber güvenlik gibi alanlarda 7,7 milyar dolarlık 14 farklı anlaşma imzalandı. El-Kasabi ayrıca Suudi Arabistan Genel İstatistik Kurumunun ve Ticaret Odaları Birliğinin verilerine dayanarak Mısır'daki Suudi yatırımlarının 6 binden fazla şirket aracılığıyla 32 milyar doları aştığını, Riyad ve Kahire arasındaki ticaret hacminin ise 2020'de 7,7 milyar dolar iken, 2021'de yüzde 88 artarak 14,5 milyar dolara yükseldiğini bildirdi.

Mısır Cumhurbaşkanı Abdulfettah es-Sisi'nin 29 Haziran'da gerçekleştirdiği Bahreyn ziyaretinin en dikkat çeken gelişmesi Bahreyn kralı Hamad bin İsa el-Halife ile yayınladığı ortak bildirideki Filistin-İsrail sorunu dair iki devletli çözüm vurgusu olurken ziyaretin önemli çıktılarında biri de ekonomi, ticaret ve bankacılık alanlarında imzalanan işbirliği anlaşmaları oldu. Ayrıca teknolojik, bilimsel ve adli işbirliklerinin yanı sıra eğitim, çevre koruma, ihracatı geliştirme, deniz ve hava taşımacılığı gibi hizmetlere yönelik mutabakat zaptı daha fazla işbirliğine yönelik atılan önemli adımlardandı.

Abdulfettah es-Sisi, Körfez turu kapsamında 27 Haziran'da gerçekleştirdiği Umman ziyaretinden de bir dizi anlaşma ile döndü. Mısır Dışişleri Bakanı Samih Şukri'nin de eşlik ettiği ziyarette ekonomi başta olmak üzere sanayi, ticaret, çevre, astronomi, deniz nakliyatı, eğitim, bilimsel araştırma ve yüksek öğrenim gibi alanlarda mutabakat zaptları, işbirliği ve yürütme programları ile iş birliği mektupları imzalandı.

Mısır başbakanı Mustafa Medbuli'nin bir grup iş adamıyla Hükümetlerarası Ortak Yüksek Konseyi'nin sekizinci toplantısı için Cezayir'e gerçekleştirdiği iki günlük ziyarette de işbirliği anlaşmaları gündemdedi. Başkent Cezayir'de Medbuli ve mevkidaşı Eymen bin Abdurrahman arasında gerçekleşen toplantı, Cezayir Başbakanlığının yazılı açıklamasına göre sanayiden borsaya, girişimcilikten istihdamı geliştirmeye, yüksek

öğrenim ve bilimsel araştırmadan diplomatik eğitime kadar birçok farklı alanda 12 anlaşmanın imzalanmasıyla sonuçlandı.

Haziran ayında iki önemli anlaşma haberi de enerji alanından geldi. Bunlar Mısır, İsrail ve AB doğalgaz ihracat anlaşması ile Lübnan, Mısır ve Suriye arasındaki "Arap Doğalgaz Hattı" gaz akışı anlaşmasıdır. 15 Haziran'da AB, İsrail ve Mısır arasında İsrail doğalgazının Avrupa'ya ihraç edilmesine olanak sağlayacak bir anlaşma imzalandı. Doğu Akdeniz Gaz Forumu çatısı altında Mısır Petrol Bakanı Tarek Al Molla, İsrail Enerji Bakanı Karine Elharrar, AB Enerji Komiseri Kadri Simson ve Avrupa Komisyonu Başkanı Ursula von der Leyen'in katılımıyla imzalanan anlaşma ile Avrupa'ya sıvılaştırılmış doğal gaz ihracatının önü açılmış oldu. Arap Doğalgaz Hattından yeniden gaz akışının gerçekleştirilmesine yönelik imzalar ise Lübnan, Mısır ve Suriye'den yetkililerin katılımıyla Beyrut'ta atıldı. Mısır Meclis İdaresi Başkanı Mecdi Celal, Lübnan Petrol Dairesi Müdürü Arur Fahali ve Suriye'deki Esed rejiminin Petrol Dairesi Müdürü Nebiye Hurasti'nin imzaladığı anlaşma ile Mısır'dan Lübnan'a yıllık 720 milyon metreküp doğal gaz aktarılması ve böylelikle Lübnan'da vatandaşlara 4 saat daha fazladan elektrik ulaştırılması amaçlanıyor.

İran Dosyası

Arş. Gör. Mustafa Şeyhmus Küpeli

İran Nükleer Müzakereleri ve Faaliyetleri:

İran nükleer faaliyetleriyle alakalı Haziran ve Temmuz ayında İran'ın nükleer silah kapasitesine ulaştığına dair ciddi tartışmalar yaşandı. Diğer yandan nükleer müzakerelerde İran nükleer faaliyetleri ve yaptırımların ne ölçüde kaldırılacağı ve muhtemel anlaşmanın teminatına dair konular belirsizliğini korumuş ve müzakerelerdeki tikanık durum da devam etmiştir. 17 Temmuz'da, Dini Lider'in kıdemli danışmanı Al Jezeera'ye açıklamalarda bulundu. İran'ın birkaç gün içinde uranyumu yüzde 60'a kadar zenginleştirdiğini ve kolayca yüzde 90 zenginleştirilmiş uranyum üretebileceklerini belirtti. Öte yandan 2015 Kapsamlı Ortak Eylem Planı (KOEP) kapsamında, İran'ın yalnızca yüzde 3,67 oranında zenginleştirilmiş uranyum üretmesine izin verilirken, yüzde 90'ı nükleer silah için yeterli bir oran olarak görülmektedir. İran böylece nükleer silah eşliğine geldiğini vurgularken diğer yandan 20 Temmuz'da İran dışişleri bakanı, ülkesinin hala KOEP'e bağlı olduğunu ve ABD yaptırımlarını kaldırmak için müzakerelere devam edeceğini söyledi.

30 Temmuz'da Devrim Muhafızları'na bağlı Telegram kanalları, ABD veya İsrail'in "aptalca hatalar yapması" durumunda İran'ın "mümkün olan en kısa sürede" nükleer silah geliştireceğini öne süren bir video paylaştı. 1 Ağustos'ta İran Atom Enerjisi Kurumu (AEOI) başkanı, ülkenin nükleer silah üretmeye yönelik teknik kapasiteye sahip olduğunu, ancak böyle bir niyetinin olmadığını söyledi. Nükleer faaliyetlerle alakalı bir diğer gelişme ise İran'ın çok sayıda birinci nesil (IR-1) ve gelişmiş (IR-6) uranyum santrifüjlerini aktif hale getirmesiydi. AEOI sözcüsü Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı'nın (IAEA) bilgilendirildiğini ve bu hamlenin ABD yaptırımları kaldırılana kadar uranyum zenginleştirme oranının artırılmasını isteyen 2020 parlamento

yasasına uygun olduğunu söyledi. Ağustos ayının başında UAEA başkanı İran'ın ülkenin nükleer programını takip etmek için kameralar da dahil olmak üzere izleme ekipmanlarına erişimini reddettiğinden, yüksek düzeyde ne kadar uranyum zenginleştirildiğinin belirsiz olduğunu ve müfettişlerin programın barışçıl olduğundan emin olmak için erişim yetkisine sahip olması gerektiğinin altını çizmiştir.

Dış Politika ve Güvenlik:

Temmuz ayında İran için önemli gelişmelerden birisi ABD Başkanı Joe Biden'ın Ortadoğu gezisi kapsamında Suudi Arabistan ve İsrail'i ziyareti oldu. 13 Temmuz'da Biden, İsrail'in Kanal 12 televizyonuna yaptığı açıklamada, Devrim Muhafızları'nı KOEP'i rafa kaldırma anlamına gelse bile Yabancı Terörist listesinde tutmaya kararlı olduğunu belirtti. 14 Temmuz'da, İran'ın nükleer silah elde etmesini önlemek için İsrail Başbakanı Yair Lapid ile Biden arasında ABD-İsrail Stratejik Ortaklık Deklerasyonu imzalandı. Deklerasyonda "ABD, İran'ın saldırganlığı ve istikrarsızlaştırıcı faaliyetlerine karşı, ister doğrudan isterse Hizbullah, Hamas ve Filistin İslami Cihad gibi vekiller ve terör örgütleri aracılığıyla olsun, diğer ortaklarla birlikte çalışma taahhüdünü teyit eder" denildi. Ortak basın toplantısında ise İsrail Başbakanı İran'ı kastederek "Diplomasi onları durduramayacak. Onları durdurmanın tek yolu inandırıcı bir askeri tehdidi masaya koymaktır" açıklamasında bulundu.

Biden'ın İsrail ziyaretinden sonra ikinci durağı Suudi Arabistan oldu. ABD'nin İsrail ve Arap devletlerini İran füzelerinden ve insansız hava araçlarından koruyacak Ortadoğu Hava Savunma İttifakı'nın / Middle East Air Defense Alliance (MEAD) zeminini hazırlaması hakkında bu dönemde birçok tartışma yaşanmıştı. Ziyaret esnasında BAE'nin açıklamaları dikkat çekti. Abu Dabi yönetimi İran'a karşı bölgesel bir ittifakı desteklemediğini ve Suudi Arabistan'daki zirveye büyükelçi göndereceğini söyledi. İran dışişleri bakanlığı sözcüsü, Amerika bu tür konuları sadece İranofobiyi ve bölge ülkeleri arasında bölünmeyi desteklemek amacıyla gündeme getiriyor açıklamasında bulundu. 16 Temmuz'da ise ABD ve Suudi Arabistan ortak bir açıklamada, İran'ın "nükleer silah edinmesini" durdurma konusunda anlaşmalarını açıkladı. Açıklamada ayrıca ABD'nin "Suudi Arabistan'ın güvenlik ve savunmasına ve Krallığın halkını ve topraklarını dış tehditlere karşı savunmak için gerekli yetenekleri elde etme kabiliyetini kolaylaştırmaya" kararlı olduğu belirtildi.

Bir diğer önemli gelişme ise 19 Temmuz'da Rusya ve Türkiye cumhurbaşkanları, Suriye iç savaşını sona erdirmeyi amaçlayan bir çerçevede olan Astana barış süreci için İran'da bir araya gelmesi oldu. Tahran'daki üçlü toplantı, ABD Başkanı Joe Biden'ın Ortadoğu'yu ziyaretinden birkaç gün sonra gerçekleşti. Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, Ukrayna'daki savaşın başladığı Şubat ayından bu yana ikinci kez ülke dışına çıktı. Putin, bu yıl üçüncü kez Devlet Başkanı İbrahim Reisi ile bir araya geldi ve burada Tahran ile Moskova arasındaki ilişkilerin ekonomik, bölgesel ve güvenlik konularında iyi bir hızla geliştiği ifade edildi. Putin'in Dini Liderle görüşmesinde, Hamaney Rusya'nın Ukrayna'daki çabalarından övgüyle bahsederek Rusya'nın inisiyatiflerin, takdir etmiş diğer yandan Rusya'nın müdahalede bulunmaması durumunda NATO'nun hiçbir sınır tanımayacağını vurgulamıştır. Ziyarete ayrıca Rus enerji şirketi Gazprom, İran Ulusal Petrol Şirketi ile

Kish ve Kuzey Pars gaz sahalarında petrol ve gaz sahalarının yanı sıra altı petrol sahasını geliştirmek için 40 milyar dolarlık bir mutabakat anlaşması imzalandı.

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın da İran'da ikili temasları oldu. Ziyaret Türkiye'nin terör örgütü PKK ile bağlantılı olduğunu belirttiği ABD destekli Suriye'deki terör hedeflerine operasyon yapacağı söylentileri arifesinde gerçekleşti. Dini lider Hamaney bu konuyla alakalı Kuzey Suriye'ye yapılacak her türlü askeri saldırı kesinlikle Türkiye'ye, Suriye'ye ve tüm bölgeye zarar verecek ve teröristlerin yararına olacaktır açıklamasında bulundu. İran Cumhurbaşkanı ile de görüşen Erdoğan ikili ticareti 7,5 milyar dolardan 30 milyar dolara çıkarmayı hedeflediklerini söyledi. Açık bir törenle, iki ülke sınır güvenliği, ticaret, gaz, terörle mücadele ve uyuşturucu kaçakçılığına karşı mücadele ile ilgili sekiz anlaşma imzalandı.

Irak Dosyası

Arş. Gör. Recep Tayyip Gürler

Hükümet Kurma Süreci:

10 Ekim 2021 tarihinde yapılan genel seçimlerden bu yana Irak'ta hükümeti kurma çalışmaları devam etmektedir. Hükümetin kurulması için Meclis Başkanının belirlenmesinin ardından sıradaki adım Cumhurbaşkanının meclis tarafından seçilmesiydi fakat henüz bu aşama gerçekleşebilmiş değil. Seçimin galibi olan Sadr Grubu ve müttefikleri ile diğer bloklar arasında Cumhurbaşkanı adayı konusunda yaklaşık dokuz aydır anlaşma sağlanamaması Mukteda es-Sadr'ı radikal bir adıma yöneltti. 12 Haziran'da Sadr, mecliste kendisine bağlı 73 vekilin istifa etmesi çağrısında bulundu ve bu süreçte "Vatanı Kurtarma İttifakı" çatısı altında kendisiyle ortaklık yapan KDP ve Sünni Egemenlik Koalisyonuna şu ana kadar ki çabalarından ötürü teşekkür etti. Bu kararının kesin olduğunu ve karardan vazgeçmeyeceğini açıklayan Sadr, bu tarihten itibaren artık halkın yanında yer alarak muhalefet kanadına geçtiklerini belirtti. 73 vekilin istifasının ardından seçim listelerinde alt sıralarda yer alıp seçilemeyen yedek vekillerden 64 tanesi yemin ederek vekil olma hakkı kazandı. 9 yedek vekil ise Sadr grubu listesinde yer aldıklarından yemin etmeyi reddetti ve meclis dışında kaldı.

Sadr'ın hükümet kurma çalışmalarından çekilmesi rakibi olan İran destekli "Koordinasyon Cephesi"nin 20 vekil daha kazanmasını sağlayarak elini güçlendiren bir gelişme oldu. Nitekim Sadr'ın çekilme kararının hemen ardından söz konusu oluşum KYB, Sünni Azim İttifakı ve İran destekli milislerin siyasi kanadı olan Babil Hareketi ile bir toplantı düzenledi. Toplantının ardından açıklama yapan Koordinasyon Cephesi siyasi tikanıklığın bitmesi ve Irak'ın istikrarı için tüm gruplarla görüşmeye hazır olduklarını ifade etti. Kâğıt üzerinde Koordinasyon Cephesinin hükümet kurma noktasında avantaj yakaladığı gerçeğine rağmen kurulması muhtemel bir hükümetin toplumsal desteği arkasına alması zor görünüyor. Bu desteği sağlayamamada hem Sadr'ın toplumsal muhalefeti örgütlemedeki başarısı hem de lider partinin yer almadığı bir hükümetin halkın demokratik taleplerini yerine getirmedeki eksikliği etkili olacaktır.

Bu olumsuz durumun farkında olan İran destekli Koordinasyon Cephesi içindeki bazı isimler başbakan adayı belirlenirken Sadr'ın da desteğinin alınması gerektiğini ifade ediyor. Bu isimlerin başında eski başbakan ve Nasr Koalisyonu lideri Haydar Abadi ile el-Hikme grubu lideri Ammar el-Hekim gelmektedir. Haşdi Şaabi içindeki etkin liderlerden Hadi Amiri ve Kays el-Kazali de her ne kadar Sadr ile anlaşmasalar da halkın tepkisini önlemek için Başbakan adayı belirlemede Sadr ile anlaşmaları gerektiğini düşünüyorlar. Bu isimlere karşı çıkan ise 2006-2014 yılları arasında başbakanlık yapmış olan Nuri Maliki. Görünen o ki Sadr'ın bu hamlesi hem kendi müttefikleri hem de rakipleri arasında şimdilik büyük bir şaşkınlık yaratmış durumda. Temmuz ayında Meclis içinde hükümet kurma pazarlıkları yeni bir boyut kazanmış şekliyle devam edecek.

Başbakan Kazımı'nın Riyad ve Tahran Ziyareti:

Irak Başbakanı Mustafa Kazımı, 25 ve 26 Haziran'da Suudi Arabistan ve İran'a resmi ziyaret düzenledi. Nisan 2021'de Suudi Arabistan ve İran arasındaki diyalogların başlamasından bu yana diyalog görüşmelerinden çıkan sonuçların değerlendirilmesi için toplandığı belirtildi. Kazımı'nın danışmanlarından Hüseyin Allavi, yaptığı açıklamada İran ve Suudi Arabistan'a gerçekleştirilen ziyaretlerin Bağdat hükümetinin dış politikada temel amaçlarından biri olan bölgedeki gerginliği düşürmek, bölgesel istikrar ve uyumu sağlamak adına yapıldığını ifade etti.

Bu ziyaretler kapsamında 25 Haziran'da Riyad'da Suudi Arabistan Veliht Prensi Muhammed bin Selman ile yapılan görüşmede ikili ilişkileri geliştirme ve ekonomik, güvenlik ve istikrarı sağlayan her türlü alanda işbirliğini kuvvetlendirme yönünde kararlılık vurgulandı. Ardından 26 Haziran'da Tahran'a geçen Kazımı İran Cumhurbaşkanı İbrahim Reisi ve Dışişleri Bakanı Hüseyin Emir Abdullahiyan ile görüştü. Burada da ikili ilişkilerin geliştirilmesi ele alınırken Bağdat'ın bölgede oynadığı arabuluculuk rolüne vurgu yapıldı. Abdullahiyan Suudi Arabistan ve İran arasında yapıcı rolü başta olmak üzere bölgesel istikrarın sağlanması için Irak'ın attığı adımlardan övgüyle bahsetti.

Cezayir Dosyası

Arş. Gör. Berkan Özgür

Geçtiğimiz ay, Fas'ın Batı Sahra meselesi ile ilgili tezlerini desteklediğini açıklayan İspanya'ya gaz ihracını durduracağını açıklamasına rağmen, Cezayir yönetimi gaz ihracatını tamamen durdurulmak yerine %25 oranında düşürmeyi tercih etti. Buna ek olarak, Cezayir yönetimi iki ülke arasında 20 yıldır devam eden "dostluk ve iş birliği" anlaşmasını askıya aldığını açıklayarak iki ülke ilişkilerini Batı Sahra meselesini de aşan yeni bir noktaya taşıdı. Anlaşmanın askıya alınması ile Cezayir yönetimi, bankalarına gönderdiği talimat ile İspanya ile her türlü ithalat ve ihracat faaliyetlerinin askıya alınmasını istedi. Konuyla ilgili açıklama yapan İspanya Dışişleri Bakanı Jose Manuel Albares gerek gaz tedariki konusunda gerekse ilgili anlaşmadan doğan hakları olduğunu ifade ederek İspanya'nın ulusal çıkarlarını hem de İspanyol şirketlerinin haklarını sonuna kadar koruyacaklarını söyledi.

Ancak Cezayir diplomasının ve dış ilişkilerinin gergin seyrettiği tek alan Batı Sahra veya İspanya ile ilişkiler değildi. Bu bağlamda NATO'nun yayınladığı rapor Cezayir için dikkat çekici ifadeler içeriyor. İspanya ile "dostluk ve iş birliği" anlaşmasının Cezayirli yetkililerce askıya alındığına da değinen rapora göre NATO, "gaz tedarikini bir silah olarak kullanan" Cezayir'i "siyasi baskı altındaki Avrupa'nın güvenliğine karşı doğrudan güvenlik riski" olarak tanımlıyor. Aynı raporda Batı bloğunun tehdit olarak gördüğü Rusya ile anılıyor. Batılı ülkelerin Batı Sahra'da Fas'ın egemenliğini tanıması ile uzun süredir, Buteflika ile başlayan (1999) Batı ile yakın ilişki içinde olma pozisyonunun da hızla terk edildiği anlamına geliyor.

Cezayir yönetiminin karşı karşıya kaldığı önemli bir başka suçlama ise Cezayir'in Tinduf Kampında birçok insanı kaçırdığı ve işkence ettiği. Bu iddia ilk olarak Fas'ın BM daimî temsilcisi Ömer Hilal'den geldi. Hilal New York'ta yaptığı konuşma sırasında Cezayir'in "koruduğu iddiası" ile birçok insanı kaçırıp Tinduf'ta işkence yaptığını söyledi. BM İnsan Hakları Komitesi'nin Sahra halkı ile ilgili yayınladığı rapor da Hilal iddiaları ile benzer şekilde, Cezayir'i "adam kaçırma" ve "işkence" ile suçladı. Suçlamaları reddeden Cezayir yetkililer ise söz konusu kampta kalanların bölge insanı olduğu, başka bir deyişle Sahra halkı olduğunu, Cezayir yönetiminin söz konusu insanlara insani yardımda bulunduğu ve güvenliklerini sağladıklarını vurguladılar. Ancak takip eden günlerde söz konusu suçlamalar daha da derinlik kazandı ve Cezayir yönetiminin Tinduf'u, 2019'da başlayan halk ayaklanması ile ortaya çıkan muhalifleri topladığı, susturduğu ve işkence ettiği bir kampa dönüştürdüğü ve hatta Afrikalı göçmenleri Fas'a ve İspanya'ya karşı silahlandırdığı suçlamalarına dönüştü.

Suçlamalar ile ilgili önemli bir detay ise Cezayir Ordusu'nun Tinduf'ta geniş çaplı bir askeri tatbikat düzenlemesinin hemen ardından gelmesidir. Cezayir askeri yetkililerinin düzenlediği bu geniş çaplı askeri tatbikat Cezayir askeri rejimi için ABD-Fas ortaklığında düzenlenecek Afrika Aslanı (The African Lion) tatbikatından önce hem bir gövde gösterisi anlamına gelirken hem de Batı Sahra meselesi ile ilgili kararlılığını ifade ediyordu.

Filistin Dosyası

Arş. Gör. Fatma Zehra Toçoğlu

Filistin'e destek açıklamaları:

Geçtiğimiz Mayıs ayında BM İnsan Hakları Konseyi tarafından Doğu Kudüs de dahil olmak üzere işgal altındaki Filistin topraklarında yaşanan insan hakları ihlallerini soruşturmak üzere acilen bağımsız uluslararası soruşturma komisyonu kurulmasını içeren karar kabul edildi. Bu süreçte birlikte komisyon İsrail ve Filistin'de bulunan sivil toplum kuruluşları ve çok sayıda kurum ile istişarelerde bulunarak 14 sayfalık rapor yayınladı. Raporda yer alan bilgilere göre İsrail'in bölgedeki şiddeti sona erdirmesinin hayati önem taşıdığı ve İsraili faillerin işledikleri suçlardan dolayı cezasız kalması Filistin halkında öfkeye neden olduğu belirtildi. Raporda ayrıca Filistinlilerin zorla yerlerinden edilmesi, Yahudi yerleşim yerlerinin inşası, Filistinlilere ait evlerin

yıkılması, Gazze ablukası da yer aldı. Bölgedeki tüm gerilimlerin altında İsrail'in sistematik olarak uyguladığı şiddetin olduğu ve İsrail'in işgali sona erdirme gibi bir niyetinin olmadığı da rapordaki uyarılar arasındaydı. Hazırlanan bu rapor BM İnsan Hakları Konseyi'nin 50. oturumunda sunulacak ve rapora ilişkin görüşler açıklanacak.

İsrail'in Filistin'de yapmış olduğu hak ihlallerine ve Filistin halkının kendi kaderini tayin etme hakkı olduğuna yönelik bir diğer açıklama da Fransa Dışişleri Bakanı Catherine Colonna'dan geldi. Bakan Colonna Filistin Dışişleri Bakanı Riyad el-Maliki ile yaptığı görüşmede Filistin- İsrail meselesinde "iki devletli çözüm" konusunun bölgede barış getireceğine yönelik açıklamada bulundu. Her iki taraf içinde başkenti Kudüs olan iki devletli çözümün daha adil ve ve bölge için barış getireceğini ifade etti. Filistin ve İsrail arasında devam eden çatışmaların ve artan yasa dışı yerleşim sorununun siyasi çözümü zorlaştırdığını ve ülkesinin çatışmanın çözümü için çabaladığını belirtti.

Temmuz gelişmeleri:

ABD Başkanı Joe Biden Ortadoğu ziyaretleri kapsamında ilk olarak İsrail'de daha sonra da Filistin'de temaslarda bulundu. Filistin Devlet Başkanı Mahmud Abbas tarafından başkanlık sarayında resmî törenle karşılanan ABD Başkanı Biden törenin ardından Abbas ile ortak basın toplantısı düzenledi. Basın toplantısında Mayıs ayında İsrail askerinin ateş açması sonucu öldürülen Al-Jazeera muhabiri Şirin Ebu Akile'nin ölümüyle ilgili şeffaf soruşturma yürütülmesi için destek vereceklerini söyleyen Biden, medyanın özgürlüğünü savunmaya devam edeceklerine de konuşmasında yer verdi. Filistinlilerin yaşadığı acı ve öfkeyi Washington'da hissettiklerini, iki devletli çözüm konusunda fikirlerinin değişmediğini ifade eden Başkan Biden 1967 sınırları çerçevesinde her iki ülke halkının eşit, özgür ve demokrasi içinde yaşam sürmelerini desteklediklerini söyledi. Filistin ve İsrail tarafını tekrar bir araya getirerek 2014 yılında tıkanan barış müzakerelerinin yeniden başlamasına çaba harcayacaklarını belirtti. Doğu Kudüs'teki sağlık kuruluşlarına 100 milyon dolar yardım sözü veren Biden ayrıca Trump döneminde kesintiye uğrayan BM Filistinli Mültecilere Yardım Ajansı'na 200 milyon dolar yardım yapacaklarını açıkladı. Basın açıklamasında Filistin Devlet Başkanı Mahmud Abbas FKÖ'nün ABD'nin terör listesinden çıkarılması çağrısında bulunarak konuşmasında "Biz terörist değiliz" ifadesini kullandı.

ABD Başkanının Filistin ziyareti olumlu bir havada geçmiş görüntüsü verilse de ziyareti Gazze'de protesto edildi. Biden'ın Filistin halkına sahte vaatler vereceği ve aldattıcı kararlarına güvenilmeyeceği ifade edildi. Protestolara katılan Gazze halkı İsrail güçleri tarafından öldürülen çocukların fotoğraflarının basıldığı balonları gökyüzüne bıraktı.

Lübnan Dosyası

Arş. Gör. İsmail Talha Duman

Mayıs ayında yapılan genel seçimlerin ardından yeni hükümetin kurulması gündeminin sıcaklığını koruduğu Lübnan'da eski Başbakan Necib Mikati, mecliste önerilen diğer isimlerden daha çok oy alarak yeniden kabineyi kurmakla görevlendirilmiştir. Ekim ayında yapılması planlanan Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin gölgesinde yeni hükümeti kurmaya çalışan Mikati, partiler ve bloklar arasındaki rekabet sebebiyle oluşturduğu kabine listesini kabul ettirmekte zorluklar yaşamaktadır. Başta Enerji ve Finans Bakanlığı olmak üzere çeşitli bakanlıkların dağılımında yaşanan tartışmalar, Lübnan'da yakın zamanda hükümetin kurulmasının çok kolay olmadığını yorumlarına neden olmaktadır. Cumhurbaşkanı Mişel Aun'un kabineye onay verme sürecini geciktirmesini, Ekim'deki cumhurbaşkanlığı seçimlerine kadar yeni hükümetin kurulmasını istememesiyle açıklayanlar olmasına karşın, yeni hükümet kurulmadan sağlıklı bir seçim atmosferinin oluşmayacağı kanaati Lübnan basınında daha öne çıkmaktadır. Siyaset düzeninde ve seçim sisteminde yaşanan yapısal sorunların on yıllardır aşılamadığı ülkede, yeni hükümetin kurulmasının ve cumhurbaşkanlığı seçimlerinin, önümüzdeki aylarda iç siyasetin önde gelen gündem maddeleri arasında yer alacağı öngörüsünde bulunmak yanlış olmayacaktır.

Öte yandan, Refik Hariri suikastıyla ilgili BM tarafından kurulan Lübnan Özel Mahkemesi'nin beraat kararı verdiği Hüseyin Hasan Anisi ve Hasan Habib Merhi hakkında aynı mahkemenin temyiz dairesine yapılan başvuru neticesinde ömür boyu hapis cezası verilmesi, iç politikadaki diğer bir tartışmayı beraberinde getirmiştir. Davanın siyasi hüviyetinden ötürü Lübnan'daki politik gruplar arasındaki fay hatlarını tetikleme potansiyeli sebebiyle, başta Hizbullah'a yönelik olarak olmak üzere politik aktörler arasında karşılıklı suçlamalar gündeme gelmiştir. Verilen cezaların fiili olarak tatbikinin mümkün olmayacağı öngörülen dava üzerinden yapılan polemiklerin, Lübnan siyasetinde var olan ayrışmaları daha da beslemesi kaçınılmaz olarak görülmektedir.

Lübnan dış siyasetinde ise, İsrail'le yaşanan tartışmalı deniz sınır meselesi öne çıkmaktadır. İsrail'in iki ülke arasındaki ihtilafli bölgede yer alan Kariş'e sondaj gemisi göndermesi Lübnan makamlarının sert tepkisiyle karşılaşırken; Hizbullah'ın bölgeye gönderdiği üç insansız hava aracıyla gövde gösterisi yapması, ABD arabuluculuğunda deniz sınırına ilişkin yeni girişimlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ekim 2020'de BM gözetiminde ve ABD arabuluculuğunda başlayan Lübnan-İsrail arasındaki dolaylı müzakereler, Mayıs 2021'deki beşinci turun ardından anlaşmaya varılmaksızın askıya alınmıştır. Bu tarihten sonra bölgede zaman zaman gaz arama girişimlerinde bulunan İsrail, Kariş bölgesinde yaptığı provokatif hamleyle Lübnan'la olan deniz sınırına ilişkin yeni bir meydan okumada bulunmuştur. Lübnan'ın egemenlik haklarının ihlali olarak yorumlanan bu girişim, başta Hizbullah olmak üzere Lübnanlı tüm tarafların tepkisiyle karşılaşmıştır. Lübnan Devleti'nin olaya ilişkin sürdüreceği politikalara tabi olacağını açıklayan Hizbullah, bir süre sonra ABD'li arabulucu Amos Hochstein'in İsrail çıkarlarına hizmet ettiği gerekçesiyle sürece somut olarak dâhil olmuştur. İsrail için gaz araması yapan üç sondaj gemisinin görüntülerini paylaşan Hizbullah, gemilerin kendi deniz

füzelerinin hedefinde olduğunu açıklamıştır. "Eğer amaç Lübnan'ın petrol ve doğal gaz çıkarmasını engellemekse, hiç kimse gaz ve petrol çıkaramayacak veya satamayacak" diyen Hizbullah lideri Nasrallah, sonuçları ne olursa olsun "savaşın ülkedeki ekonomik çöküşün devam etmesinden daha onurlu" olduğunu dile getirmiştir. Hizbullah'ın hükümetten bağımsız olarak yaptığı bu açıklama, Lübnan'daki iç aktörler arasında egemenlik tartışmalarına neden olsa da ABD'li arabulucu Hochstein'in Lübnan'a daha somut bir çözüm önerisiyle gelmesine de zemin sunmuştur. Yıllardır çözüme kavuşturulamayan Lübnan-İsrail deniz sınırı anlaşmazlığı, yakın zamandaki önemli dış politika gündem maddeleri arasında yer alacağı benzenmektedir.

Dış siyasete ilişkin diğer bir gündem maddesi de 2009'da kurulan ve Arap İsyanlarının ardından gaz akışı durdurulan Arap Doğalgaz Boru Hattı'nın yeniden aktif hale getirilmesi için Lübnan, Mısır ve Suriye arasında imzalanan anlaşma olmuştur. Lübnan'da yaşanan enerji krizini aşmak için Eylül 2021'de gündeme gelen bu anlaşma, ABD'nin Sezar Yasaları adı altında Suriye'ye uyguladığı yaptırımlar sebebiyle 9 ay sonra ancak somutlaştırılabilmiştir. Lübnan'da hayatı felç eden enerji krizini aşmak için önemli bir adım olarak görülen bu girişim, istikrarlı bir şekilde devam etmesi durumunda uzun vadede Lübnan'daki ekonomik kriz için de çözüm niteliğinde görülmektedir.

Tunus Dosyası

Arş. Gör. Rumeysa Köktaş

Tunus'ta Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile 57 Yargıç Görevden Alındı:

Tunus'ta Cumhurbaşkanı Kays Said 1 Haziran'da, ülkede "yolsuzluk ve terör konularında soruşturmaları engelleyerek yargının önünü tıkamakla" suçladığı yargıçlar hakkında bir kararnama duyuracağını ifade etti ve 2 Haziran'da 57 yargıcın görevden alınmasına ilişkin Cumhurbaşkanlığı kararnamesi, Resmî Gazete'de yayınlandı. Said'in 57 yargıcın görevden alınmasına ilişkin kararı ülkede büyük bir tepkiye yol açtı. 25 Temmuz 2021'deki kararların ardından kurulan Darbeye Karşı Vatandaşlar Girişimi, Said'in çıkardığı yargı kararnamesine ilişkin yazılı bir açıklama yaptı ve söz konusu açıklamada Cumhurbaşkanının aldığı kararların ülkeyi çatışmaya sürükleyecek, meşruiyetten uzak, otoriter bir önlem olduğu ifade edildi. Said'in 25 Temmuz kararlarına karşı çıkan ve birçok muhalefet partisi ile siyasinin destek verdiği Ulusal Kurtuluş Cephesi ise yaptığı açıklamada Said'in yargıya yönelik müdahalesini "siyasi krizi tırmandıran tehlikeli bir önlem" olarak değerlendirdi. Cumhurbaşkanı Kays Said'in 57 hâkimi görevden alan kararnamesi karşısında bir diğer önemli tepki Tunus Hakimler Derneği'nden geldi. 6 Haziran'da Tunus Hakimler Derneği'nin çağrısı üzerine bir haftalık genel greve giden Tunuslu hakimler, 9 Haziran'da grev süresini uzattıklarını ilan etti. Tunus Hakimler Derneği Başkanı Enes el-Hamadi, 6 Haziran'da başlattıkları genel greve katılım oranının %99 olduğunu ifade ederek, Cumhurbaşkanı Said, görevden alma kararını geri çekmedikçe greve devam edeceklerini ilan etti.

Tunus'ta Anayasa Referandumuna Hazırlık Amaçlı Ulusal Diyalog Toplantıları:

Tunus'ta 25 Temmuz'da yapılması planlanan Anayasa referandumuna hazırlık amaçlı ulusal diyalog toplantıları Haziran ayının başı itibariyle başladı. Said'in 25 Temmuz Kararları ve Anayasa referandumuna karşı olan pek çok grubun boykot gösterilerinin gölgesinde başlayan ulusal diyalog oturumlarına Tunus Sanayi, Ticaret ve El Sanatları Birliği, Tunus Tarım ve Balıkçılık Birliği, Tunus Ulusal Kadın Birliği ve Tunus İnsan Hakları Savunma Birliği temsilcileri katıldı. Ülkenin en büyük ve önde gelen sendikası olan Tunus Genel İşçi Sendikası ise ulusal diyalog toplantılarına katılmayacağını açıkladı. Tunus Genel İşçi Sendikası başkanı Nureddin Tebubi, ülkenin siyasi partilerinin dışlandığı ve öz eleştiriden yoksun olan diyalog görüşmelerinin başarıya ulaşamayacağını ve sendikanın söz konusu görüşmeleri boykot edeceğini ilan etti.

Cumhurbaşkanlığı kararıyla kurulan diyalog çalışmalarını yürütecek olan Ulusal İstişare Komitesi, yeni Anayasa metninin hazırlanması görevini üstlenirken, ülkedeki siyasi partiler ise yeni Anayasa konusunda teklif ve önerilerin tartışılacağı ulusal diyalogun dışında bırakıldı. Tunus'ta yeni anayasa taslağını oluşturmakla görevlendirilen komite, 20 Haziran'da hazırladıkları yeni anayasa için tavsiye taslak metnini Cumhurbaşkanı Said'e sunduklarını ifade etti. Tunus Cumhurbaşkanlığı resmi sosyal medya hesabı üzerinden yapılan açıklamada ise "Anayasa taslağının nihai olmadığı, bazı bölümlerinin tekrar gözden geçirileceği" ifade edildi.

Tunus'ta Nahda Hareketi'nden Ayrılan Bir Grup Yeni Bir Parti Kurdu:

Tunus'ta Eylül 2021'de "Parti yönetimin yanlış siyasi tercihlerini" gerekçe göstererek Nahda Partisi'nden ayrılan bir grup, "Çalışma ve Başarı Partisi" adlı yeni bir siyasi parti kurdu. Söz konusu partide yer alan isimlerden eski Sağlık Bakanı Abdullatif el-Mekki, düzenlediği basın toplantısında Çalışma ve Başarı Partisi'nin muhafazakâr, demokratik ve ulusal olduğunu ifade etti. Mekki açıklamasında ayrıca Cumhurbaşkanı Said'in politikalarına ve 25 Temmuz 2022'de yeni anayasa için planlanan referanduma karşı olduklarını bildirdi.

Tunus'ta 25 Temmuz Anayasa Referandumu:

Tunus'ta Temmuz ayının en önemli gündem maddesini, şüphesiz, 25 Temmuz'da düzenlenen Anayasa Referandumu ve Referandum konusundaki tartışmalar oluşturmuştur. 30 Haziran'da Resmî Gazete'de yayımlanan ve Referandumda oylamaya sunulacak olan Anayasa Taslağı, Tunus'ta pek çok sivil ve siyasi grup tarafından tepkiyle karşılanmıştır.

30 Haziran'da Resmî Gazete'de yayımlanan Anayasa Taslağına ilk tepki, anayasa taslağının hazırlanması için kurulan Yeni Cumhuriyet İçin İstişare Komitesi Başkanı Sadık Belyd'den geldi. Tunus'ta yeni anayasa taslağının hazırlanmasından sorumlu Yeni Cumhuriyet İçin İstişare Komitesi Başkanı Sadık Belyd, Cumhurbaşkanı Kays Said'in resmî gazetede yayımladığı anayasa taslağının, Komitenin Cumhurbaşkanı'na teslim ettiği taslaktan farklı olduğunu iddia etti. Anayasa Hukuku Profesörü Belyd, referanduma sunulan anayasanın, başkanlığını yaptığı komitenin hazırladığı ve cumhurbaşkanına gönderdiği anayasa ile ilgisi

olmadığını ifade ederek, "Anayasa taslağının ağır riskler ve tuzaklar içerdiğine ve utanç verici bir diktatörlük rejiminin yolunu açtığına" dikkat çekerek, sunulan anayasayı kabul etmediğini dile getirdi.

Tunus'ta muhalif siyasi grup ve partilerden oluşan "Tunus Hamlesi Girişimi" ve "Tunus Ulusal Kurtuluş Cephesi" ise, 25 Temmuz'da yeni anayasanın oylanacağı referandumunu boykot etme çağrısında bulundu. Tunus İşçi Partisi, Cumhuriyet Partisi, Demokratik Akım Partisi, Tekatül Partisi ile Kutup Partisi tarafından oluşturulan Tunus Hamlesi Girişimi'nden Cumhuriyetçi Parti Genel Sekreteri İssam Şebbi, anayasa referandumu hakkında şu ifadeleri kullandı: "Gücü tek kişide toplayan eşi görülmemiş bir başkanlık sistemi ile karşı karşıyayız, halkımızı anayasa referandumunu boykot etmeye çağırıyoruz. Yeni anayasa ile 2014 yılı anayasasının en önemli kazanımlarından olan bağımsız yargı ve sivil devlet sistemi zedeleniyor." Yine, Tunus Hamlesi Girişimi'nden İşçi Partisi Lideri Hama Hammami, Cumhurbaşkanı Said'in, sivil devletin temellerine dinamit döşediğini, kazanılan hak ve özgürlükleri geri alarak tüm yetkileri kendinde topladığını ifade etti. Nahda Hareketi, Tunus'un Kalbi Partisi, Onur Koalisyonu, Tunus İrade Hareketi ve Emel Partisinin yanı sıra bağımsız siyasetçilerin de yer aldığı Ulusal Kurtuluş Cephesi'nden yapılan yazılı açıklamada ise "Ülkede otokrasiyi yeniden hâkim kılmaya yol açacak yeni anayasayı reddediyoruz. Darbeye dayanan 25 Temmuz referandumunu boykot etmeye çağırıyoruz." ifadeleri yer aldı.

Tunus'un önde gelen sendikası ve en büyük sivil toplum örgütü olan UGTT (Tunus Genel İşçi Sendikası), önerilen anayasa ile ilgili, özgürlükler ve haklar konusunda birtakım bölümlerin koruduğunu, ancak bazı kısıtlamaların ve güvencelerin yokluğunun bu özgürlükleri ve hakları tehdit edebileceğini açıkladı. Sendika, Anayasa referandumuna katılım konusunda ise üyelerine "Evet" ya da "Hayır" oyu vermeleri konusunda bir yönlendirme yapmayacaklarını açıkladı.

Tunus'ta önemli ihtilaflara yol açan ve destekçilerinden çok muhaliflerinin olduğu Anayasa Referandumu, 25 Temmuz 2022 tarihinde gerçekleştirildi. Tunus Bağımsız Yüksek Seçim Kurulundan yapılan açıklamaya göre, 25 Temmuz yeni anayasa referandumuna katılanların yüzde 94,6'sı "evet" oyu verdi ve yeni anayasa kabul edildi. Yeni anayasanın oylamaya sunulduğu referanduma katılım ise yurt dışındaki oylar ile yüzde 30,5 oranında oldu. Bu oranın oldukça düşük oluşu halkın anayasaya ve siyasilere olan güvensizliğinin bir göstergesi olarak yorumlanmakla birlikte anayasanın meşruiyetinin de sorgulanmasına yol açtı.

25 Temmuz Referandumu ile kabul edilen yeni Anayasa'da öne çıkan maddeler ise şu şekilde:

- Cumhurbaşkanı parlamentoda güven oylaması olmadan hükümeti ve bakanları atama yetkisi veriliyor.
- Hükümet meclise değil cumhurbaşkanına karşı sorumlu kılınıyor.
- Cumhurbaşkanı, hükümet ya da herhangi bir kabine üyesinin görevine başbakanın talebi üzerine veya kendi inisiyatifiyle son verebiliyor.
- Gensoru ile hükümetin düşürülmesi isteniyorsa meclisin iki kanadının birlikte üçte iki çoğunlukla evet oyu vermesi gerekiyor. Bir yasama döneminde gensoru ile ardı ardına iki hükümet düşürülmüşse cumhurbaşkanı meclisi feshedip ülkeyi erken seçime götürebiliyor.

- "Tunus'un dini İslam'dır" ibaresi kaldırılarak "Tunus, İslam ulusunun bir parçasıdır" maddesi eklenmiştir.
- İç güvenlik güçleri bundan böyle hükümete değil 'başkomutan' konumundaki cumhurbaşkanına karşı sorumlu kılınmıştır.
- Cumhurbaşkanı Kays Said'e Eylül 2021'de yayımladığı başkanlık kararnamelerine göre seçime kadar ülkeyi yönetme yetkisi verilmiştir.
- Cumhurbaşkanı geniş yetkilere sahip olmakla birlikte eylemlerinden dolayı sorumlu tutulmuyor. Cumhurbaşkanının görevine son verecek ya da denetleyecek etkili bir anayasal mekanizma öngörülüyor.

Söz konusu anayasada öne çıkan en önemli husus, Cumhurbaşkanına geniş yetkiler verilerek buna karşılık Cumhurbaşkanını denetleyecek herhangi bir mekanizmanın olmayışıdır. 2014 yılında uygulamaya koyulan anayasa ile Parlamenter sistemin güçlendirilmesi ve "tek adam" yönetiminin engellenmesi hedeflenirken, 2022 yılındaki anayasanın başkanlık sistemine dayanmakta olduğu görülmektedir. Tunus'un 2011 devrimi öncesinde uzun yıllar boyunca iktidarın tek bir elde toplandığı otoriter bir yönetim biçimine göre yönetildiği düşünülürse, tam başkanlık sistemine dayalı bir sistemin, ülkeyi tekrardan eski günlerine döndürmesi ve 2011 yılından bu yana elde edilen demokratik kazanımları baltalaması kuvvetle muhtemel görülmektedir.

Avrupa Ortadoğu Dosyası

Arş. Gör. Serra Can

Avrupa-Ortadoğu arasında Enerji Meselesi:

Avrupa gündeminden düşmeyen ve birçok meselede etkisini gösteren Ukrayna savaşı özellikle enerji bağlamında Avrupalı aktörleri artık ciddi bir koordinasyona zorlamaktadır. O kadar ki, Avrupa Birliği entegrasyonunun bu dönemde sınındığı söylenebilir. Enerji meselesinde savaşın başından itibaren Ortadoğulu ülkelerle müzakere süreci başlatılmıştı. Önümüzdeki kış için arz-talep dengesinin sağlanması ve stokların yeterli seviyede dolması için bu müzakere hattı canlı tutulmakta ve çoklu alternatifler düşünülmektedir. Örneğin Batı Sahra konusunda Fas'ı destekleyen tutumu sebebiyle Cezayir ile ilişkileri gerginleşen İspanya diğer AB üyelerine göre enerji konusunda daha iyi bir durumda olduğu için Cezayir'den alınan gazın İspanya dışında başka AB üyelerine transferi olasılıklar arasındadır. Şubat ayından bu yana İtalya'nın bu bağlamda çeşitli girişimleri olmuştur.

Kahire'den Avrupa'ya Enerji Hattı:

Almanya-Mısır arasında ve hatta tüm AB'ni de etkileyen kapsamlı bir enerji iş birliğinin sağlanması için Mısır Cumhurbaşkanı Sisi Temmuz ayı ortasında Berlin'e bir ziyaret gerçekleştirdi. Planlanana göre Mısır 2020'den itibaren aldığı İsrail doğalgazını sıvılaştırarak AB'ye ihraç edecek ve yeşil enerji üretimine de geçiş yapacak.

AB'nin Kahire üzerinden bu şekilde yıllık 15 milyar metreküp gaz ithal etmesi öngörülüyor. Ayrıca Brüksel ileride Mısır'dan elektrik ve yeşil enerji de ithal etmeyi planlıyor. Nitekim Haziran ortasında Kahire'yi ziyaret eden AB Komisyon Başkanı Von der Leyen Mısır'ı güvenilir bir ortak olarak tanımladı. Bu övgü elbette sadece enerji ve ticaret ilişkilerine mahsus değil. Kahire aynı zamanda uzun yıllardır Avrupa'ya göçü engelleme konusunda bir müttefik olarak öne çıkıyor. AB Komisyonu, Mısır'a bu rolünden ötürü 80 milyon euroluk bir yardım paketi sözünü verdi.

Berlin'in Özel Rolü:

AB içinde ve dünyada ekonomik bir lider olan Almanya Mısır'da Çin ile rekabet halinde. Burada Batının ekonomik gücünün altını çizmek ve mevziyi Çin'e kaybetmemek ABD'nin yanı sıra Berlin'e de düşüyor. Bu minvalde Mayıs ayında Alman şirketi Siemens 8,1 milyar euroluk bir altyapı projesiyle tarihinin en büyük ihalesini aldı. Mısır, Güney Afrika'dan sonra Afrika kıtasında Almanya'nın en önemli ticaret ortağı ve Alman şirketlerinin yatırım yaptığı en önemli üçüncü ülke. Ancak Mısır'ın Çin'e uzun vadeli ekonomi stratejisinde yer açtığı görülmektedir. Çinli şirketlerin Süveyş Kanalı'nda oluşturulan özel ticaret bölgesindeki etkinliği bu anlamda dikkat çekiyor. Mısır hem Batı açısından hem Çin açısından jeostratejik önemini korumakta, her iki tarafın Ortadoğu politikalarında dikkate alınan bir aktör olmaya devam etmektedir.

Mısır Cumhurbaşkanı Sisi Berlin'de Petersberg İklim Diyaloguna Alman dışişleri bakanı ile başkanlık etti. Alman Dışişleri Bakanı Annalena Baerbock'un yanı sıra Sisi hem başbakan hem de cumhurbaşkanı ile görüşmelerde bulundu. Sisi'nin ziyareti öncesinde 21 STK ve insan hakları örgütü Alman dışişleri bakanına yönelttiği uyarı mektubunda Mısır'daki siyasi suçluların serbest bırakılmasını talep etti. Söylem düzeyinde yapılan bazı kalıplaşmış uyarılar dışında Berlin'den Kahire'ye iç siyasetini değiştirmesi yönünde ciddi bir baskı beklenmiyor.

Avrupa'nın İsrail-Körfez İlişkilerine Bakışı:

İsrail ile bazı Arap ülkeleri arasında Mart ayında yapılan Şarm-el Şeyh görüşmeleri ve geçen ay yapılan Necef zirvesinden bu yana "Arap NATO'su" söylemi ve İran'a karşı güvenlik ittifakı kurma fikri daha popüler hale geldi. Bu konuda iki kilit nokta söz konusu. Birincisi Körfez'in bütüncül politika izlemesi, ikincisi de Amerikan desteği. İlk nokta zor görünse de ABD Başkanı Biden'in Temmuz ayında yaptığı Körfez ziyaretinde de bu fikir öne çıktı. Özellikle İsrail bu konuda çok istekli ve Körfez'deki komşularıyla İran'a karşı ortak hava savunma kapasitesi geliştirmeyi hedefliyor. Avrupa açısından bu cazip bir senaryo değil ve esasen Avrupalıların Amerikalı müttefiklerinden ayrıldığı bir husus. Zira Avrupa için öncelik İran ile savaşa giden çatışma senaryolarını engellemek, istikrarı korumak ve bölgedeki askeri dengeyi sarsmamak. Dolayısıyla Avrupa başkentlerinde odağın İran ile nükleer müzakere ve gerilimi azaltıcı önlemlerin olduğu söylenebilir. Arap ülkeleri ve İsrail arasındaki İbrahim Anlaşmalarını güçlü bir şekilde destekleyen Avrupalılar bu diplomatik sürecin askeri bir ittifaka evrilmesinin bölgedeki silahlanmayı tırmandıracağını ve nükleersizleştirme politikalarına aykırı olduğunu düşünmektedir. 16 aydır devam eden İran ile nükleer müzakere sürecinde özellikle Avrupalı arabulucuların ellerinden geleni yaptıkları Avrupa basınında öne çıkan haberlerden biri.

Ancak net bir sonucun elde edilmesi Amerikalı ve İranlı tarafların nihai anlamda birbirlerinin öneri ve talepleriyle uzlaşmasını gerektiriyor.

MbS'in Avrupa Ziyareti:

Suud Veliyaht Prensi Muhammed bin Selman, Kaşıkçı cinayetinden sonra ilk defa AB'yi ziyaret etti. 26 Temmuz'da Yunanistan'a ve 28 Temmuz'da da Fransa'ya giderek üst düzey görüşmelerde bulundu. Fransa Cumhurbaşkanı Macron'un daha önce de görüşmekten imtina etmediği Prens Selman'ı Elize Sarayı'nda ağırlaması Kaşıkçı cinayetinden 4 yıl sonra Avrupa ile ilişkilerin yeniden iyileşmesine ve Prens Selman'ın siyasi otoritesinin kabul edilmesine işaret etmektedir. Suud tarafının konuşulan konular arasında İran'ın bulunduğunu önceden duyurmasına rağmen Fransız tarafı bir açıklama yapmamıştı. Ancak insan hakları örgütlerinin baskısı üzerine Elize Sarayı görüşmelerin temelinde Ukrayna savaşının olduğunu duyurdu. Dolayısıyla görüşmelerde enerji başlığının hâkim olduğu ve Fransız tarafından petrol üretimini artırma talebinin iletildiği söylenebilir. Nitekim Yunanistan cumhurbaşkanı ile ortak basın toplantısı sırasında da Prens Selman yenilenebilir enerjilerde ve telekomünikasyonda birlikte hareket edileceğini ve Güneybatı Avrupa'ya Körfez'den ucuz enerjinin tedarik edileceğini dile getirmişti. Paris, MbS'den kısa süre önce hem BAE'nin resmi lideri olduktan sonra ilk ziyaretini Fransa'ya yapan Muhammed bin Zayid'i ağırladı hem de Avrupa gezisi kapsamında Macron ile görüşen Sisi'yi.

Doğu Asya - Ortadoğu Dosyası

Arş. Gör. Mustafa Onur Yalçın

Çin - Ortadoğu gelişmeleri:

Çin, ortaklıklara odaklanan yükselen bir diplomasi eğilimi ile Ortadoğu'da daha proaktif bir rol izlemeye başladı. Tarafsız diplomasiyi terk etmeye başlayan Çin, Ortadoğu'da daha proaktif bir role doğru ilerliyor ve bölge ile ticaret bağlantılarını hızlandırıyor gibi görünüyor. Bu değişim ise özellikle ABD'yi Pekin'in etkisine karşı koyma çabalarını artırmaya sevk etmeye başladı.

Geçtiğimiz aylarda, BAE Başkanı Muhammed Bin Zayed ile Hindistan Başbakanı Narendra Modi arasında, İsrail Başbakanı Yair Lapid'in çevrimiçi olarak katıldığı ve Kudüs'ten ABD Başkanı Joe Biden'i ziyaret ettiği sanal bir konferans gerçekleşti. Dörtlü, Çin'in Kuşak ve Yol Girişimi'ne (BRI) rakip olacak yeni bir dörtlü düzenleme olan I2U2'yi başlatmak için bir diyalog gerçekleştirdi. I2U2, dört ülke arasındaki ticareti artırmayı hedefliyor ve konferanstan sonra yayınlanan resmi bildirimde, "altyapıyı modernize etme" niyetleri belirtildi.

Birkaç gün sonra Hindistan'ın en büyük liman geliştiricisi ve işletmecisi olan Adani Ports, yerel bir ortakla birlikte İsrail'in en büyük ikinci limanı olan Tel Aviv'in Hayfa Limanı'nı 2054 yılına kadar kiraladı. Hindistan limanlarındaki holdingleriyle ticaret yollarını artırmayı planlayan bu ortak girişim, Hayfa'nın bölgesel bir merkez olarak hizmet vermek için iyi bir konuma sahip olması nedeniyle Avrupa ve Ortadoğu'yu birbirine

bağlamaya yardımcı olabilir. Kısaca, Çin'in Yol ve Kuşan Girişimi(YKG)'nin Ortadoğu ayağı yeni rakipler nedeniyle yavaşlamaya başladı.

2013 yılında Başkan Xi Jinping tarafından açıklanan bu mega proje, Çin'in dünyaya açılımını simgeliyor ve daha cesur bir dış politikayı dile getiriyordu. Xi'nin vizyonuna göre, YKG ticaret fırsatları yaratacak, bölgesel bağlantıyı genişletecek ve stratejik kaldıraç sağlayacaktı. Çin geçen yıl petrol zengini Arap devletlerinin en büyük ticaret ortağı olmasına rağmen 330 milyar dolarlık ikili ticaret (yıllık yaklaşık %37 artış) ile bu ilişkilerin uzun vadeli bir garantisi olmayabilir. Ancak Pekin'in enerji güvenliği için sürdürülebilir bağlara ihtiyacı var ve bu nedenle Ortadoğu'da daha aktif bir rol oynamak istiyor. Bu gerilemeyi ortadan kaldırmak için çalışan Çin Dışişleri Bakanı Wang Yi, 2004'ten beri tartışılmakta olan bir serbest ticaret anlaşmasını sonuçlandırmak için bu yılın başlarında KİK dışişleri bakanlarının önemli bir toplantısına ev sahipliği yaptı. Kısa süre önce Suriyeli mevkidaşı Faysal Mekdad'a video bağlantısıyla hitap eden Wang yaptığı açıklamada Pekin'in bölgeye bağlılığını teyit ederek, Çin, Ortadoğu halkının kalkınma yolunu bağımsız olarak keşfetmelerini sağlam bir şekilde desteklediğini ve Ortadoğu ülkelerini bölgesel güvenlik sorunlarını çözme konusundaki beklentilerini dile getirmiştir.

Japonya - Ortadoğu gelişmeleri:

Japonya'nın en uzun süre görevde kalan eski başbakanı Shinzo Abe, Temmuz ayında uğradığı bir suikast sonucu hayatını kaybetti. Cuma sabahı Japonya'nın güneyindeki Nara kentinde bir kampanya etkinliğinde konuşurken boynundan ve omzundan vurulan Abe, kaldırıldığı hastanede hayatını kaybetti. Ev yapımı tabancasını ateşlemesinin ardından yakalanan 41 yaşındaki suikastçının, saldırıyı eski liderin dini inançları konusundaki şikayetleri nedeniyle düzenlediği bildirildi. Suikastın ardından, dünya liderleri ve önde gelen bürokratlar suikastı kınayarak Japonya'ya ve eski başbakanın ailesine başsağlığı diledi. Ortadoğu bölgesinden bazı liderler ise, Abe'ye yapılan suikastı kınayarak, eski başbakanın Japonya'nın bölge ile ilişkilerinin güçlendirilmesine olan katkılarını andılar. Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ise Twitter'dan "Japonya eski başbakanı değerli dostum Shinzo Abe'nin silahlı saldırı sonucu hayatını kaybetmesinden dolayı büyük bir üzüntü duyuyorum" sözleri ile taziyelerini ilettiler. İran Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü ise "Terör kurbanı olmuş ve büyük liderlerini teröristlere kaptırmış bir ülke olarak, eski Japonya Başbakanı'nın suikastına ilişkin haberleri takip ediyoruz." sözleri ile saldırıyı kınadıklarını belirtti.